

Nr 345.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter; given Stockholms slott den 21 november 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 november 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och folkhushållningsdepartementen anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, fråga om åtgärder till stödjande av odlingen av vissa oljeväxter och anför därvid:

För stödjande av odlingen av vissa kulturväxter, nämligen sojabönor, oljelin, lin samt raps och hampa, beviljades av 1939 års lagtima riksdag (prop. nr 243; r. skr. nr 303) för budgetåret 1939/40 ett reservationsanslag av 80,000 kronor. Genom beslut av 1940 års lagtima riksdag (IX. H. T. p. 94; r. skr. nr 9) anvisades för samma ändamål för budgetåret 1940/41 ytterligare ett reservationsanslag av 100,000 kronor. Samma riksdag (prop. nr 132; r. skr. nr 171) medgav, att stöd för odlingen av lin, raps, vallmo, sojabönor och olje-

lin finge ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet uppdragna riktlinjer, samt bemyndigade därjämte Kungl. Maj:t att förordna att vid tillverkning av margarin vegetabiliskt fett av inhemskt ursprung skulle användas i av Kungl. Maj:t bestämd proportion till den vid tillverkning använda mängden utländskt fett ävensom att vid framställning av linolja viss del av den använda kvantiteten linfrö skulle utgöras av svenskt frö.

Genom beslut av årets riksdag (prop. nr 29; r. skr. nr 66) har ytterligare stöd lämnats odlingen av oljeväxter samt sojabönor under år 1941. Enligt detta beslut skall stödet avse följande oljeväxter nämligen lin, vallmo, raps, vitsenap, hampa och solros. Stödet avser att tillförsäkra odlarna följande av staten garanterade priser, nämligen

för linfrö.	3.5	gånger	fastställt	höstvetepreis,	dock	lägst	kronor	1.00	per	kilogram,
› vallmofrö	4.5	›	›	›	›	›	›	1.25	›	›
› rapsfrö	3.5	›	›	›	›	›	›	1.00	›	›
› vitsenapsfrö	3.5	›	›	›	›	›	›	0.90	›	›
› sojabönor	5.5	›	›	›	›	›	›	1.50	›	›
› hampfrö.....	4.5	›	›	›	›	›	›	1.25	›	›
› solrosfrö	4.5	›	›	›	›	›	›	1.25	›	›

Odlingen av nu ifrågavarande kulturväxter skulle under år 1941 liksom under år 1940 handhavas av svenska spannmålsaktiebolaget.

Genom riksdagens beslut medgavs tillika, att de förut omförmälda för budgetåren 1939/40 och 1940/41 anvisade anslagen å tillhopa 180,000 kronor finge disponeras av statens livsmedelskommission för bestridande av kostnaderna för stödåtgärdernas upprätthållande samt för upplysningsverksamhet och övervakning av odlingarna. Av dessa medel skulle därjämte ett belopp av högst 18,000 kronor få användas för fortsättning av vissa förädlingsarbeten med lin och hampa m. m.

Oljeväxtodlingarna ha i år omfattat en areal av sammanlagt omkring 8,000 hektar. Det är därvid särskilt vitsenapsodlingarna, som ökat högst avsevärt. Av följande sammanställning framgår arealfördelning och uppskattad skörd av olika växtslag:

Växtslag	Hektar	Skörd per hektar kg	Total skörd ton	Procent olja	Total oljemängd ton	Oljekaksfoder ton
Vinterraps	862	1,600	1,380	37	510	830
Vallmo	832	1,000	832	40	330	490
Vitsenap	4,817	1,250	6,020	23	1,380	4,600
Oljelin	1,284	1,200	1,540	32	500	1,000

Statens livsmedelskommission har i skrivelse den 17 oktober 1941 med överlämnande av en inom kommissionens produktionsavdelning upprättad promemoria med förslag rörande odlingen av oljeväxter under år 1942 gjort framställning om vissa åtgärder från statsmakternas sida för stödande av odlingen av dylika växter.

De i promemorian framförda förslagen innebära i huvudsak följande. Priserna på oljeväxtfrön böra även under år 1942 sättas i relation till fastställt inlösningspris på höstvetete av normal kvalitet, varvid följande medelpriser sy-
nas böra tillämpas:

för vinterrapsfrö	3.5	gänger	höstvetepriset,	dock	lägst	kronor	1.00	per	kilogram,
» vårrapsfrö	3.5	»	»	»	»	»	1.00	»	»
» vallmofrö	4.5	»	»	»	»	»	1.25	»	»
» vitsenapsfrö	3.0	»	»	»	»	»	0.80	»	»
» linfrö	3.5	»	»	»	»	»	1.00	»	»
» sojabönor	5.5	»	»	»	»	»	1.50	»	»
» hamprö	4.5	»	»	»	»	»	1.25	»	»
» solrosfrö	4.5	»	»	»	»	»	1.25	»	»

Dessa priser avse de odlingar, som utläggas våren 1942 och de, som utlagts hösten 1941. För att undvika olika uppfattning rörande tolkningen av prisbestämmelserna bör stadgas, att eventuella arealtillägg eller annat pristillägg, vilken form detta än gives, icke böra inräknas i höstvetepriset i de fall då detta lägges till grund för beräkning av priset på oljeväxtfrö. En viss prisdifferentiering har ansetts nödvändig under år 1942 på så sätt, att priset fastställs något lägre än nämnda medelpriser vid leverans före visst datum och något högre vid leverans efter detsamma. Orsaken till denna prisdifferentiering är, att kapaciteten vid förefintliga torkar icke tillåter desamma att inom den mycket begränsade tid, som skörden pågår, mottaga så stora frömängder, som man kan förutsätta skola komma att produceras hösten 1942. Genom dylik prisdifferentiering torde man kunna förmå en del jordbrukare att vänta med fröleveransen till en senare tidpunkt och på så sätt förlänga torkningsperioden. Det senare levererade fröet torde i allmänhet ha hunnit lufttorka under längre tid och därför ha låg vattenhalt, varför ett högre pris på detsamma är fullt motiverat.

Oljeväxtodlingarna ha ansetts även under år 1942 böra handhas av svenska spannmålsaktiebolaget på samma sätt som varit fallet under innevarande år. Återstoden av de av 1939 och 1940 års lagtima riksdagar beviljade anslagen på respektive 80,000 och 100,000 kronor för bestridande av med oljeväxtodling förenade kostnader ha föreslagits skola stå till livsmedelskommissionens förfogande även under budgetåret 1942/1943 för att disponeras för ifrågavarande ändamål.

Rörande oljeväxtodlingen under våren 1942 har i promemorian anförts i huvudsak följande:

Odlingen av oljeväxter har i år varit av sådan omfattning, att någon knapphet på utsäde till högst väsentligt utökade vallmo-, vitsenap- och oljelinodlingar år 1942 icke behöver ifrågakomma. På grund av att nämnda växtslag flerstädes lämnat ett i förhållande till övrig odling av jordbruksväxter mycket gynnsamt resultat, torde man kunna förutsätta, att odlingen härav kommer att öka avsevärt, därest de garanterade priserna bliva i huvudsak lika förmånliga som under innevarande år. Man torde därför lämpligen kunna räkna med en odling av sammanlagt cirka 15,000 hektar av de vårodlade oljeväxterna. Den med vitsenap besådda arealen i år har varit betydligt större än den sammanlagda arealen av övriga oljeväxter. Orsaken härtill är givet-

vis det förhållandevis höga priset, som fastställts för frö av nämnda växtslag innevarande år. Det ansågs nämligen nödvändigt att sätta ett högt pris på vitsenap för att få till stånd en omfattande odling därav i år, enär intresset för odlingen av övriga mindre kända, vårsådda oljeväxter icke visade sig motsvara förväntningarna. Vitsenap är relativt odlingssäker samt lättare att odla än övriga oljeväxter, och därför har det givetvis ur odlarens synpunkt ansetts förmånligare att odla denna än övriga oljeväxter, vilka äro något mera arbetskrävande och dessutom ej fullt så odlingssäkra. Emellertid innehåller vitsenap betydligt mindre olja än de övriga nyssnämnda fröslagen, varför den måste anses vara den såsom oljeväxt minst lämpliga av dessa, åtminstone under normala förhållanden. Priset på den ur vitsenapsfrön erhållna oljan blir med för innevarande år gällande fröpriser så högt i förhållande till oljan av övriga här ifrågakarande oljeväxter, att den med nuvarande prisrelation under normala förhållanden icke kan anses konkurrenskraftig. Skall en viss oljeväxtodling bliva bestående även sedan importvägarna åter öppnats för införsel av vegetabiliska oljor, torde densamma redan nu böra inriktas på odling i huvudsak av växter, vilkas frön ha hög oljehalt såsom raps och vallmo och icke på odling i större omfattning av vitsenap. Odlingskostnaderna per kilogram olja av exempelvis vinterraps- och vitsenapsfrö med det för innevarande års skörd fastställda priset — 108 kronor 50 öre per kilogram frö av båda växtslagen — uppgå till 2 kronor 45 öre respektive 3 kronor 75 öre. Oljan av senapsfrö blir alltså 1 krona 30 öre dyrare per kilogram än rapsolja. Vid ovanstående beräkningar har man utgått ifrån, att 37 procent olja erhålles av rapsfrö och 23 procent av senapsfrö. Vidare har räknats med att man erhåller 60 procent foderkakor av rapsfrö och 74 procent av senapsfrö. Priset på foderkakorna har antagits uppgå till 30 öre per kilogram för båda sorterna. Då olja och foderkakor av nämnda fröslag ha ungefär samma användbarhet och näringsvärde, synes det skäligt, att priset på rapsfrö och senapsfrö avväges så, att odlingskostnaderna för erhållen olja bliva ungefär lika höga. Utgår man från det redan fastställda minimipriset på vinterrapsfrö av 1942 års skörd, 1 krona per kilogram, skulle motsvarande pris på vitsenapsfrö vara 65 öre per kilogram. Detta utgör med nuvarande spannmålspriser något mer än två gånger höstvetepriset. En reglering nedåt av priset på vitsenapsfrö synes därför nu befogad, då tillgången på utsäde av övriga oljeväxter är god och odlingstekniken mera känd än vad fallet var våren 1941. Därigenom kunna de mera högvärdiga oljeväxterna förväntas få större spridning på senapens bekostnad. Om samma prisrelation som under innevarande år uppehålls även för år 1942, får man sannolikt räkna med en så omfattande vitsenapsodling, att den åtminstone i vissa delar av landet kan komma att i icke önskvärd omfattning inkräkta på för fodersädsodling avsedda arealer, ty jordbrukarna äro enligt uppgift synnerligen intresserade för att öka odlingen av detta växtslag. Trots ett lägre pris på vitsenapsfrö än under innevarande år, torde man, som förut nämnts, kunna räkna med en total oljeväxtodling på cirka 15,000 hektar.

En ny oljeväxt, som synes böra introduceras våren 1942, är vårraps. Den har nämligen i försök här i landet visat sig lämna relativt goda skördar, och då vårrapsfröna äro betydligt oljerikare än vitsenapsfrön, synes detta växtslag böra kunna åtminstone i viss utsträckning ersätta vitsenapen.

Även odlingen av hampa och solros hava i år erhållit stöd från statens sida. Tillgängliga utsädesmängder medgåvo en odling av cirka 150 hektar hampa och cirka 10 hektar solros. Då hampan även är en värdefull spånadsväxt och intresset för ökad odling därav för spånadsändamål för närvarande är mycket stort, torde man under år 1942 böra räkna med en odling av hampa på cirka 2,000 hektar. Årets hela fröskörd får därför beräknas

komma att tagas i anspråk till utsäde, och dessutom ha underhandlingar redan påbörjats om import av ytterligare kvantiteter frö från Tyskland. Även fröskörden av solros synes böra helt reserveras till utsäde under år 1942.

Sojaböner ha, som bekant, även odlats i viss omfattning under de senaste åren. Denna växt kan emellertid icke betraktas enbart som oljeväxt utan bör i första hand odlas för den biologiskt högvärdiga äggvitans skull. Sojafröna innehålla nämligen endast omkring 15 procent olja men däremot cirka 40 procent äggvita. Årets odlingar av sistnämnda växtslag ha uppgått till cirka 45 hektar, och skörden härifrån torde böra reserveras till utsäde nästa år. Då väderleksförhållandena varit synnerligen ogynnsamma för sojan, torde fröskörden bli ganska låg och odlingarna 1942 sannolikt icke komma att omfatta mer än högst 100 hektar.

Beträffande de i promemorian föreslagna prisrelationerna för oljeväxtfrö i förhållande till inlösningspriset å höstvetete har anförts i huvudsak följande.

Även för 1942 års oljeväxtodlingar synas i huvudsak samma priser böra gälla utom beträffande vitsenap, för vilket växtslag fröpriset synes av förut nämnda orsaker böra sänkas till 3 gånger fastställt höstvetetepris, dock lägst 80 öre per kilogram. Därigenom skulle prisrelationen medföra en bättre avvägning mellan odlingskostnaderna för olja av vinterrapsfrö och vitsenap. En kraftigare sänkning av priset på senapsfrö i förhållande till övriga fröslag synes för närvarande icke tillräddig. Priset på frö av vårraps synes böra fastställas till samma belopp som för vinterraps. Oljehalten i vårrapsfrö är visserligen något lägre än i frö av vinterraps, men då odlingen därav är alldeles ny för svenska förhållanden, får det anses lämpligt att fastställa ett relativt förmånligt pris därpå i syfte att stimulera till odling.

I de mellan spannmålsbolaget och oljeväxtodlarna under innevarande år tecknade odlingskontrakten stadgas bland annat, att den levererade frövaran för att kunna levereras skall vara av frisk beskaffenhet, fri från mögel, utan dålig lukt samt för övrigt fylla vissa kvalitetsfordringar rörande vattenhalt och renhet. Vattenhalten skall i överensstämmelse härmed uppgå till högst för linfrö 14 procent, för vallmofrö 12 procent och för övriga av ovannämnda fröslag till 15 procent. Renheten skall uppgå till lägst 95 procent. Därest fröparti i kvalitetshänseende avviker från dessa fordringar, skall priset regleras enligt följande grunder:

a) för varje tiondedels procent, varmed vattenhalten över- respektive understiger den för normalkvalitet fastställda, skall avdrag respektive tillägg göras med en tiondedels procent av grundpriset,

b) för varje tiondedels procent, varmed renhetsgraden över- respektive understiger den för normalkvalitet fastställda, skall tillägg respektive avdrag göras med en tiondedels procent av grundpriset.

Erfarenheten har visat, att vattenhalten i levererade fröpartier ofta varit mycket hög — i vissa fall upp till 40 å 50 procent — trots det stipulerade avdraget för vattenhalter utöver de för normalkvantitet fastställda. Detta beror sannolikt till stor del på odlarnas ovana med odlingen men även på att avdraget varit för knappt tilltaget för att stimulera till leverans av en torrare produkt. Till artificiell torkning av fröpartier med mycket hög vattenhalt åtgår stora kvantiteter bränsle, varför torkningskostnaderna bliva exceptionellt höga. Därtill kommer, att den snabba nedtorkningen på artificiell väg kan inverka menligt på fröets kvalitet. Det synes därför nödvändigt att skärpa kvalitetsfordringarna beträffande vattenhalt så, att det blir förenat med betydande avdrag från fastställt pris att leverera fröpartier med hög vattenhalt.

Vidare har erfarenheten visat, att det levererade fröets renhet i allmänhet uppgått till 98 à 99 procent, vilket bevisar, att rensningen av dylikt frö icke är förenad med några större svårigheter. Även kvalitetsbestämmelserna rörande fröets renhet kunna därför skärpas, så att odlarna stimuleras till att producera en ur olika synpunkter förstklassig vara. Gällande odlingskontrakt bör därför omarbetas för år 1942 och skärpta kvalitetsbestämmelser rörande särskilt vattenhalt och renhet införas.

Rörande organiserandet av oljeväxtodlingen har i promemorian anförts:

Oljeväxtodlingen har hittills bedrivits som kontraktsodlingar mellan svenska spannmålsaktiebolaget och odlarna. Därvid har spannmålsbolaget övervakat odlingen och emottagit skörden för statens räkning. Vidare har hos svenska spannmålsaktiebolaget varit anställd en med odlingstekniken väl förfaren person, som tillhandagått odlarna med råd och anvisningar rörande sådd, skötsel, skörd m. m. Tack vare detta sätt för ordnandet av odlingarna och den undervisning, som kunnat erhållas, har resultatet av desamma, som förut nämnts, blivit gott, trots att flera av ifrågavarande oljeväxter tidigare icke eller endast i mycket ringa omfattning odlats i Sverige. Då nu oljeväxtodlingarna fått en avsevärd omfattning och jordbrukarna blivit förtrogna med odlingstekniken, skulle man möjligen kunna tänka sig en annan organisation av odlingarna, nämligen på så sätt, att staten endast garanterade ett visst inlösningspris på vederbörande fröslag och för övrigt överlämnade odlingen helt åt vederbörande jordbrukare utan någon kontroll över desamma. Emellertid synes ett dylikt förfaringssätt ännu icke vara lämpligt att införa, då oljeväxtodlingen ytterligare bör ökas under det kommande året och följaktligen en hel del nya odlare komma till, som icke hunnit skaffa sig någon erfarenhet på området och alltså äro i behov av råd och anvisningar.

Mot ovan skisserade system med fri odling talar även den omständigheten, att oljeväxtfröna ofta ha hög vattenhalt och därför måste snabbt nedtorkas artificiellt. Nu har spannmålsbolaget genom att träffa avtal med innehavare av torkar byggt upp en organisation färdig att mottaga frö för torkning och vidare distribution till oljefabriker. Skulle odlarna själva ombesörja dylik torkning, komme sannolikt icke obetydliga kvantiteter frö att förstöras. Sker icke nedtorkning av frö med hög vattenhalt mycket snart efter tröskningen, uppstår nämligen temperaturstegring i varan, med den påföljd att fröet förstöres eller blir mindervärdigt. Därtill kommer, att fröet före oljeutvinningen i fabrikena måste nedtorkas, så att det icke innehåller mer än 8—12 procent vatten. Följaktligen måste nästan allt i Sverige skördat oljeväxtfrö torkas artificiellt, enär man härstädes knappast kan uppå så låg vattenhalt enbart genom lufttorkning.

Ett annat sätt att organisera oljeväxtodlingen i Sverige vore, som tidigare påpekats, att oljefabrikena och linoljeslagerierna själva tecknade kontrakt med odlarna och att staten därvid endast fastställde det pris, som skulle betalas per kilogram frö. Emellertid ha dessa mottagare av fröet ännu icke den gemensamma organisation, som är nödvändig för ett genomförande av ett dylikt övertagande av odlingen. Förutsättningen härför är nämligen, att förefintliga oljefabriker och oljeslagerier bildade en gemensam organisation, som skötte kontraktsteckningen och ställde erforderlig personal till förfogande för insynning av odlingarna och dylikt. Sannolikheten för att en dylik organisation skall komma till stånd under den närmaste tiden synes emellertid mycket liten, varför detta sätt för ordnandet av odlingarna icke torde kunna komma i fråga under år 1942.

Med anledning av vad ovan anförts synas därför oljeväxtodlingarna även

under år 1942 organiseras på samma sätt, som hittills varit fallet, nämligen så att svenska spannmålsaktiebolaget träffar avtal med odlaresammanslutningar eller enskilda jordbrukare om odling av ifrågavarande växtslag, varvid staten bör fastställa de priser, vilka skola garanteras för ifrågavarande kontraktsodlingar. Spannmålsbolaget bör ombesörja tillsynen över odlingarna på samma sätt som hittills och därvid ställa sakkunnig person till förfogande för att lämna erforderliga råd och anvisningar. Vidare har spannmålsbolaget, som förut nämnts, åstadkommit lämplig organisation för mottagande och torkning av skörden genom att träffa avtal härom med innehavare av lämplig torkutrustning inom odlingsdistrikten. En dylik organisation kommer sannolikt att bli ännu mera av behovet påkallad år 1942, då man, som tidigare nämnts, kan räkna med en väsentligt ökad oljeväxtodling. Med här skisserade organisation av oljeväxtodlingarna synes bästa resultat kunna uppnås, samtidigt som man på ett tidigt stadium kan få en överblick över tillgången på inhemsk vegetabilisk olja under konsumtionsåret 1942/1943. Detta sistnämnda kan givetvis vara av stor betydelse vid planläggningen av landets fettförsörjning under sistnämnda konsumtionsår. Skulle man gå in för endast ett visst garantipris för oljefröerna, kunde man icke få samma möjlighet att överblicka situationen på ifrågavarande område på samma tidiga stadium.

Då vissa medel av de utav 1939 och 1940 års riksdagar beviljade reservationsanslagen på 80,000 respektive 100,000 kronor till befrämjande av mindre beredskapsodlingar av ifrågavarande oljeväxter fortfarande stå till förfogande under år 1942, synes tillstånd böra utverkas att förenämnde, hos spannmålsbolaget anställde odlingsexpert skall avlönas med medel från sagda anslag. Vidare bör i likhet med vad fallet varit under innevarande år medel ifrån nämnda anslag kunna utgå till bestridande av spannmålsbolagets omkostnader för upplysningsverksamhet. Därjämte böra odlaresammanslutningar och hushållningssällskap i likhet med vad fallet varit under innevarande år få disponera ett belopp av sammanlagt 10,000 kronor för bestridande av kostnaderna för propaganda- och försöksverksamhet samt anordnande av utbildningskurser och bedrivande av konsulterande verksamhet m. m. på ifrågavarande område.

Livsmedelskommissionen har i sin skrivelse i anslutning till de i promemorian upptagna förslagen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att dels godkänna den i promemorian framlagda planen för stödjande av oljeväxtodlingen under år 1942, innebärande bland annat att svenska spannmålsaktiebolaget med jordbrukaresammanslutningar och enskilda jordbrukare skulle uppgöra kontrakt om dylik odling till på förhand garanterade priser enligt i huvudsak samma grunder, som gällt under innevarande år, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa nämnda garantipriser i huvudsaklig överensstämmelse med i promemorian angivet förslag. Tillika har livsmedelskommissionen hemställt, att kommissionen måtte medgivas att disponera återstoden av förenämnda till stödjande av oljeväxtodlingen under åren 1939 och 1940 anvisade anslag å 80,000 respektive 100,000 kronor för samma ändamål under år 1942 samt att av anslagen använda ett belopp av högst 10,000 kronor till utlämnande av bidrag till oljeväxtodlareföreningar och hushållningssällskap för bestridande av dessas omkostnader för propaganda och försöksverksamhet samt anordnande av kurser och föreläsningar jämte konsulterande verksamhet på området.

Sedermera har livsmedelskommissionen med skrivelse den 4 november 1941 överlämnat ett den 30 oktober 1941 av *statens linnämnd* framlagt förslag rörande odlingen av oljelin. Förslaget innebär, att såsom villkor för erhållande av det garanterade priset för oljelinfröet skall knytas skyldighet för oljelinodlare att använda en utsädesmängd av minst 100 kilogram linfrö per hektar samt att tillvarataga halmen på lämpligt sätt och hembjuda densamma till något linberedningsverk.

Livsmedelskommissionen har tillstyrkt detta förslag.

I en den 26 juli 1941 dagtecknad av lantbruksstyrelsen med eget utlåtande den 30 augusti 1941 överlämnad skrivelse har *Sveriges utsädesförening* hemställt om anslag för budgetåret 1942/43. I ett vid framställningen fogat stafförslag har föreningen bland sina ordinarie utgifter såsom en ny post upptagit ett belopp av 18,000 kronor, avsett att användas för fortsättning av förut påbörjade förädlingsarbeten med lin och hampa m. m.

*Departements-
chefen.*

De hittills vidtagna stödåtgärderna för oljeväxtodlingen ha i stort sett visat sig ändamålsenliga. En efter föreliggande omständigheter någorlunda tillfredsställande odling av dylika växter ävensom av sojabönor har sålunda kommit till stånd. Även under år 1942 torde ett fortsatt stöd böra lämnas odlingen av nyssnämnda växter efter i huvudsak samma grunder som hittills. Såsom i förutberörda promemoria föreslagits torde stödet böra utsträckas att omfatta även vårraps. Beträffande garantipriserna äro dessa för närvarande anknutna till priset på höstvete. Livsmedelskommissionens förslag innebär, att denna beräkningsgrund för priserna skulle bibehållas även för nästkommande år. Därvid har emellertid kommissionen ansett, att vid prissättningen hänsyn icke skall tagas till eventuellt utgående arealtillägg. Med hänsyn till att innevarande år viss del av priset å vete utgår i form av arealtillägg och då sådant även i fortsättningen kan i större eller mindre utsträckning komma i fråga, synes det mindre rationellt att såsom för närvarande sker ställa garantipriserna i relation till vetepriset. En lämpligare utväg synes vara att basera garantipriset på ett produktionskostnadsindex. Då ett för dylikt ändamål användbart index emellertid icke för närvarande finnes, torde man tills vidare böra räkna med fasta priser. De priser, som i år gällt såsom lägsta priser och vilka avse de under 1941 insådda oljeväxterna, synas i huvudsak kunna gälla även för de oljeväxter, som insås under 1942. Endast i fråga om priset å vitsenapsfrö torde en jämkning böra ske. Om hänsyn endast toges till oljeutbytet, vilket i fråga om vitsenapsfrö är lägre än för andra oljeväxter, borde en väsentlig nedsättning av 1941 års pris äga rum. Livsmedelskommissionen har föreslagit ett lägsta pris av 80 öre per kilogram. I betraktande av oljeutbytet är detta pris emellertid förhållandevis högre än för övriga oljeväxtfrön. Emellertid torde även andra synpunkter här böra beaktas. I nuvarande läge är det för den animaliska produktionen och särskilt för mjölkproduktionen önskvärt att få fram största möjliga kvantitet äggviterikt foder. Verkställda undersökningar ha givit vid handen, att foderkakor av frö av raps, lin och vallmo äro värdefullare än

foderkakor av vitsenapsfrö. De senare torde dock innehålla en smältbar äggvitemängd per 100 kilogram, som motsvarar äggvitemängden i ungefär 300 kilogram foderspannmål. Vid en skörd av 1,200 kilogram vitsenapsfrö per hektar erhålles, om man utgår från att härav 70 procent utvinnes till foderkakor, smältbar äggvita motsvarande omkring 2,500 kilogram foderspannmål. Den kvantitet vinterraps, som år 1942 kommer att stå till förfogande för olje- och foderkaksproduktionen, är bestämd genom den under hösten i år verkställda sådden, rapsens övervintring och övriga på skördeutfallet inverkan faktorer. Odlingen av vårraps, som ifråga om såväl olje- som äggvitevärde kan jämföras med vinterraps, kommer med hänsyn till tillgängligt utsäde att bli begränsad. Därest försörjningsläget i fortsättningen skulle nödvändiggöra användning av större kvantiteter cellulosa-foder, vilket saknar äggvita, framträder behovet av äggviterikt foder ännu starkare. Sett ur nu angivna synpunkter och då vitsenapen och oljelinet äro odlings-tekniskt mest kända, torde dessa vara de oljeväxter, som för år 1942 kunna lämna det största tillskottet av äggviterikt foder. Oljelinet är ur såväl olje- som äggvitebehovets synpunkt värdefullast. En nedsättning av priset för vitsenap borde av skäl som anförts i livsmedelskommissionens promemoria vara motiverad men med hänsyn till de av mig anförda omständigheterna synes priset för år 1942 böra bestämmas till 85 öre för kilogram. En viss prisdifferentiering efter fröets kvalitet torde i anslutning till vad livsmedelskommissionen föreslagit böra ske. För att få leveranserna av vitsenap fördelade över en längre tidrymd torde det vara lämpligt att ett något lägre pris, t. ex. 80 öre för kilogram, bestämmas för de tidigaste leveranserna av vitsenap med en successiv höjning vid senare leveranser till dess det nyss angivna priset av 85 öre för kilogram uppnåts. För att underlätta arbetet med torkning och lagring torde dessa leveranser böra ske efter uppgörelse med mottagaren. Även de av statens linnämnd föreslagna villkoren för erhållande av garantipriset för oljelinfrö torde böra godtagas. De nu förordade priserna avse under år 1942 insådda och odlade oljeväxter. Jag har icke något att erinra mot att även i fortsättningen odlingar av ifrågavarande växtslag ordnas på samma sätt som skett under de senaste åren. Odlingarna synas sålunda fortfarande böra handhavas av svenska spannmålsaktiebolaget.

Återstoden av de medel som enligt vad jag inledningsvis anfört anvisats för stödande av odlingar av vissa kulturväxter torde böra stå till livsmedelskommissionens förfogande för att disponeras för nu ifrågavarande stödåtgärders upprätthållande. Hinder bör icke möta att av dessa medel ett belopp av högst 10,000 kronor må användas såsom bidrag till oljeväxtodlareföreningar och hushållningssällskap för bestridande av deras kostnader för propaganda och försöksverksamhet samt anordnande av föreläsningar jämte konsulterande verksamhet på området. Med hänsyn till önskvärdheten att av ifrågavarande kulturväxter få fram sorter, som ge högsta möjliga skördar, synes Kungl. Maj:t därjämte böra äga att på sätt som skett för löpande

budgetår använda ett belopp av högst 18,000 kronor för fortsatt förädlingsverksamhet.

Bemyndigande torde böra inhämtas av riksdagen att även i fortsättningen vidtaga åtgärder för stödjande av odlingen av här ifrågavarande kulturväxter i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag nu förordat. Jag förutsätter, att, därest några större förskjutningar i krisläget skulle inträffa, Kungl. Maj:t må äga befogenhet att vidtaga erforderliga jämkningar i stödåtgärderna.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att stöd för odling av de i det föregående omnämnda kulturväxterna må ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av mig uppdragna riktlinjer.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Benno Gårdsten.